

Vergaderjaar 2005–2006

25 928

Navo helikopterproject NH-90

Nr. 18

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 17 oktober 2005

Hierbij bied ik U de vijfde jaarrapportage aan van het helikopterproject NH90. Het helikopterproject NH90 is een Europees samenwerkingsproject dat de ontwikkeling en productie behelst van een middelzware helikopter in een maritieme variant (de «NATO Frigate Helicopter», NFH) en in een tactische transportvariant (de «Tactical Transport Helicopter», TTH)¹

Nederland neemt sinds 7 januari 1991 samen met Duitsland, Frankrijk, en Italië deel aan dit Europese samenwerkingsproject en in 2001 is Portugal toegetreden. Samen vormen deze vijf landen de «Nato Helicopter Management Organisation» (NAHEMO). Daarnaast wordt nauw samengewerkt met Noorwegen, Zweden en Finland. Deze landen hebben eveneens NH90-helikopters besteld, maar zullen voorsnog niet tot het NH90-consortium toetreden. De interesse voor de NH90-helikopter neemt nog steeds toe ook in het afgelopen jaar hebben nieuwe landen bestellingen geplaatst.

Het contract dat Nederland in 2000 heeft gesloten gaat nog uit van twintig NFH's in de periode van 2007 tot en met 2012. Dit contract behelst veertien helikopters met een volledig missiesysteem voor verkenning en de bestrijding van oppervlakteschepen en onderzeeboten, en zes helikopters met voorzieningen voor de inbouw van een dergelijk systeem. Naar aanleiding van de studie «integrale helikoptercapaciteit», die de Tweede Kamer in 2004 op Prinsjesdag is aangeboden, is de behoefte gewijzigd in twaalf NFH's en acht maritieme TTH's (MTTH).

In de rapportageperiode zijn de eisen waaraan de Nederlandse MTTH moet voldoen nader uitgewerkt en de industrie heeft inmiddels een offerte aangeboden. Voordat het bestaande contract wordt gewijzigd, zal de Kamer worden geïnformeerd.

Deze rapportage beslaat de periode van 1 juli 2004 tot 1 juli 2005. De indeling van deze vijfde jaarrapportage komt overeen met die van de voorgaande. Evenals vorige jaren wordt de informatie over het projectbudget

¹ De separaat commercieel-vertrouwelijk toegezonden financiële informatie is ter vertrouwelijke inzage gelegd, alleen voor de leden, bij het Centraal Informatiepunt van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

in een afzonderlijke brief aangeboden. Deze rapportage gaat achtereenvolgens in op de voortgang van het «design and development», de productievoorbereiding en productie, de exploitatievoorbereiding, de financiën, de risico's en overige ontwikkelingen.

Voortgang »design and development«

De «design and development»-activiteiten zijn nagenoeg geheel voltooid. Alleen de ontwikkeling van de software voor het NFH-missiesysteem en de kwalificatieactiviteiten moeten nog worden afgemaakt. Tijdens de kwalificatie moet de industrie aantonen dat wordt voldaan aan de eisen die de internationale partners in het NH90-project (NAHEMO-landen) aan de NH90-helikopters hebben gesteld. Het begin 2004 door de industrie opgestelde kwalificatieprogramma voor alle NH90-componenten voor de TTH omvat uitgebreide beproevingen waarbij van gekwalificeerde testfaciliteiten gebruik wordt gemaakt. De beproevingsplannen en -resultaten worden beoordeeld door de deelnemende landen en voor zover het de luchtwaardigheid betreft door de nationale luchtvaartautoriteiten. De industrie heeft echter de benodigde personele capaciteit voor het kwalificatieprogramma onderschat, waardoor een achterstand is ontstaan en de voortgang in 2004 aanzienlijk is achtergebleven. Eind 2004 heeft de industrie een »Qualification Task Force« opgericht om hier snel en doeltreffend oplossingen te vinden voor de knelpunten die zich vooral in het kwalificatieprogramma voordoen. Deze taakgroep heeft in het eerste kwartaal 2005 maatregelen getroffen om het kwalificatieproces beter te kunnen beheersen. Zo zijn realistische en gedetailleerdere kwalificatieplanningen voor de TTH en NFH opgesteld. Om het opgelopen tijdverlies in te halen, worden de kwalificatietesten niet alleen met de prototypes uitgevoerd maar ook met de eerste seriehelikopters. Omdat het kwalificatieprogramma langer duurt dan voorzien, zal de eerste TTH voor Duitsland volgens de huidige planning eind 2005 worden opgeleverd. Dit is ruim anderhalf jaar later dan voorzien. Dit toestel kent dan onder bijzondere omstandigheden, vooral bij nucleaire, biologische en chemische dreiging, nog operationele beperkingen. Vanaf de zomer van 2007 zullen de TTH's zonder operationele beperkingen worden geleverd.

De eerste NFH's worden volgens de huidige planning in de eerste helft van 2007 zonder operationele beperkingen aan Frankrijk en Italië geleverd. Dit is anderhalf jaar later dan voorzien in het productiecontract. De oplevering van de eerste Nederlandse NFH is nog steeds voorzien voor 2007. Mede op grond van signalen van de industrie wordt echter rekening gehouden met een tijdrisico van één tot twee maanden. Het is dus niet uitgesloten dat de oplevering verschuift naar eind 2007 of begin 2008. Deze mogelijke vertraging zal worden betrokken in de wijziging van het bestaande contract. Volgens het huidige afleveringsschema worden de NH90-helikopters voor Nederland vanaf 2008 weer geleverd overeenkomstig het oorspronkelijke schema. Zolang het kwalificatieprogramma niet is voltooid, is er sprake van een tijdrisico.

Omdat Frankrijk en Nederland zich zorgen maken over de voortgang van het project wordt bezien of een krachtiger middel kan worden ingezet tegen verdere vertragingen. Hierbij is voorgesteld om incidenteel en zo nodig structureel voortgangsbijeenkomsten te beleggen tussen de «National Armaments Director's» van de NAHEMO-landen en vertegenwoordigers van de industrie op het niveau van «Chief Executive Officers». De uitvoering van afspraken die in deze bijeenkomst(-en) worden gemaakt, kan dan nauwlettend worden gevolgd, zodat verdere vertraging wordt voorkomen en de industrie beter wordt gehouden aan de overeengekomen afspraken. Er wordt met de andere NAHEMO-landen overlegd of er al voldoende aanleiding is om tot dit middel over te gaan.

De in de vorige rapportage aangekondigde «anti-icing» beproevingen voor de rotorbladen zijn afgelopen winter uitgevoerd. Na de definitieve evaluatie van alle beproevingsresultaten kan de kwalificatie van het gehele «de-icing»-systeem worden voltooid. Het is de verwachting dat er dan geen vliegbeperkingen meer zullen zijn onder omstandigheden waarin ijsafzetting op de rotorbladen kan ontstaan.

De kwalificatiebeproevingen van het driekoppige bemanningsconcept voor de NFH (een vlieger, een «tactical coördinator» en een «sensor-operator») worden naar verwachting aan het eind van het kwalificatietraject (eerste helft van 2007) uitgevoerd. Hierbij wordt gebruikgemaakt van de eerste NFH-seriehelikopter. Op deze wijze worden de beproevingsomstandigheden geoptimaliseerd.

De vijf prototypes hebben inmiddels bijna 2 600 uur gevlogen, waarvan 1 300 uur met het (voor een helikopter) innovatieve «Fly by Wire» systeem. Inmiddels heeft ook het tweede prototype zijn vluchtproeven voltooid. Dit prototype is onlangs omgebouwd tot een statisch NFH-demonstratiemodel en is in 2005 tijdens de nationale vlootdagen voor het eerst aan het Nederlandse publiek getoond.

De ontwikkeling van de software voor het systeem dat de basisfuncties van de vliegsystemen voor de TTH en de NFH uitvoert en bewaakt, is nagenoeg voltooid. Hetzelfde geldt voor de software voor het TTH-missiesysteem. De ontwikkeling van de software voor het NFH-missiesysteem heeft vertraging ondervonden maar zal conform de huidige planning eind 2005 worden voltooid. De vertraging wordt vooral veroorzaakt doordat sommige onderleveranciers de uiteindelijk benodigde gegevens niet tijdig kunnen leveren. Zodra de ontwikkeling van software is voltooid, wordt het tijdrisico voor het NFH-missiesysteem beperkt tot vertragingen die bij de kwalificatie kunnen optreden.

Productievoorbereiding en productie

Er is goede voortgang geboekt bij de productie. De industrie heeft gemeld dat de oplevering versneld zal worden uitgevoerd zodra een NH90-variant is gekwalificeerd. In 2008 kan dan het contractueel overeengekomen afleveringsschema weer worden hervat. Inmiddels zijn de eerste drie Nederlandse NFH's in productie genomen. Volgens de huidige productieplanning worden de rompdelen van de eerste Nederlandse NFH in het voorjaar van 2006 samengevoegd. Besloten is om de voorziene «Kapton bekabeling» te vervangen door «DR-bekabeling». Deze DR-bekabeling is voor de Airbus A-380 ontwikkeld en pas onlangs beschikbaar gekomen voor de NH90. Dit nieuwe type bekabeling veroudert veel minder snel dan de Kapton-bekabeling en is veiliger en goedkoper in de exploitatie.

Exploitatievoorbereiding

Het in de vorige jaarrapportages genoemde herstelplan voor de internationale exploitatievoorbereiding heeft na aanvankelijke verbeteringen in de afgelopen rapportageperiode toch achterstand opgelopen op vrijwel alle deelgebieden van de bij de industrie gecontracteerde exploitatievoorbereiding. Een gevolg hiervan is dat de database met de definitieve materieellogistieke gegevens te laat wordt opgeleverd. Eind 2005 zal Nederland het benodigde pakket reservedelen met een lange levertijd bestellen. Er kan dan alleen van voorlopige materieellogistieke gegevens worden gebruikgemaakt. Op diverse managementniveaus hebben de landen de afgelopen jaren bij de industrie aangedrongen op het naleven van de overeengekomen tijdschema's voor de «Initial In Service Support». De industrie heeft echter nagelaten de hiervoor benodigde technische en

commerciële capaciteit tijdig beschikbaar te stellen. Naar verwachting is het industriële deel van de exploitatievoorbereiding midden 2007 klaar. Dit is meer dan een jaar later dan voorzien. Met de huidige plannings voor de exploitatievoorbereiding is Nederland op tijd gereed om vanaf eind 2007 het vliegen met de NH90-helikopter te kunnen ondersteunen. Zolang de exploitatievoorbereiding niet is voltooid, is er echter sprake van een tijdrisico.

De planning voor de nationale aspecten van de exploitatievoorbereiding, waaronder de gehele introductie van de NH90, is aangepast aan de integrale defensieplannen voor de toekomstige exploitatie van helikopters. Ook zal het »Programma Organisatie Oprichting Defensie Helikopter Commando« aandacht besteden aan een aantal aspecten van de introductie van de NH90. Hierdoor kunnen de exploitatievoorbereidingsactiviteiten op het Marinevliegkamp de Kooy en op het vliegveld Gilze-Rijen goed op elkaar worden afgestemd. Het Defensie Helikopter Commando wordt opgericht om de gehele helikoptervloot van de krijgsmacht zo effectief en doelmatig mogelijk te beheren. Met deze planning is Nederland op tijd gereed om eind 2007 de NH90-helikopter in te laten stromen.

In deze rapportageperiode is ten aanzien van de ontwikkeling van trainingsmiddelen, waaronder de aanbesteding van de vluchtsimulator, niet de gewenste vooruitgang geboekt. Dit is enerzijds veroorzaakt doordat er geen volledige overeenstemming mogelijk bleek tussen de NAHEMO-landen onderling en anderzijds doordat er geen overeenstemming mogelijk bleek met NHI (Nato Helicopter Industries) over de commerciële voorwaarden van een contract. Inmiddels is het gezamenlijke aanbestedingstraject via NHI verlaten. Thans worden meer alternatieven voor aanbesteding onderzocht. Bij deze alternatieven wordt uitgegaan van verschillende internationale samenwerkingsverbanden, waaronder participatie van Noorwegen, Zweden en Finland, en van directe aanbesteding van de vluchtsimulator bij de simulatorindustrie.

Naar de huidige inzichten zou een vluchtsimulator voor Nederland op zijn vroegst vanaf begin 2009 beschikbaar kunnen komen. Het moment van oplevering wordt mede bepaald door het gekozen aanbestedingsalternatief. Voorts is gebleken dat het geen realistisch alternatief is om tijdelijk gebruik te maken van bestaande simulatiefaciliteiten bij de industrie, omdat die te beperkt zijn. Door de late oplevering van de simulator en het gebrek aan alternatieven moeten in 2008 NH90-bemanningen op de eerste NFH's worden opgeleid. Initieel kunnen daardoor te weinig NH90-bemanningen worden opgeleid en als gevolg daarvan zal langer met de Lynx moeten worden doorgevlogen. Vanaf midden 2009, wanneer voldoende bemanningen zijn opgeleid, kan de NH90-helikopter dan geleidelijk de taken van de Lynx overnemen. Als eerste betreft dit de waltaken. Dit is ongeveer driekwart jaar later dan oorspronkelijk voorzien. Dit is mogelijk want uit onderzoek is namelijk gebleken dat de technische levensduur van de Lynx-helikopters zonedig kan worden verlengd met ongeveer 1 000 uur per helikopter mits er intensievere inspecties worden uitgevoerd. De oplevering van de simulator blijft evenwel een belangrijk tijdrisico.

Sinds december 2004 is het «NH90 In Service Support» MoU van kracht voor de NAHEMO-landen. Volgens dit MoU kunnen deze landen door middel van speciale uitvoeringsregelingen op diverse gebieden samenwerken tijdens de exploitatiefase. Op dit moment wordt gewerkt aan regelingen voor de gezamenlijke bewaking van de luchtwaardigheid, voor de gezamenlijke uitvoering van configuratiemanagement, voor de uitwisseling van onderhoudsgegevens en voor de opzet van een gemeenschappelijke voorraad reservedelen.

De nationale exploitatievoorbereiding wordt uitgevoerd door de projectgroep Introductie NH90. De nationale exploitatievoorbereiding omvat ook de belegging van het hoger onderhoud, de benodigde infrastructuur en de internationale operationele evaluatie. De verdere uitwerking wordt afgestemd op de plannen met betrekking tot de oprichting van het Defensie Helikopter Commando. Mede door de late oplevering van de simulator is voor de volledige transitie van Lynx naar NH90, meer tijd nodig dan oorspronkelijk voorzien. De nationale exploitatievoorbereiding om het vliegen met de NH90-helikopter na aflevering te ondersteunen, is tijd-kritisch maar ligt wel op schema. Het Commando Zeestrijdkrachten zal in 2008 deelnemen aan de internationale operationele evaluatie.

Financieel

Het projectbudget is ten opzichte van de voorgaande rapportage aangepast en bedraagt € 992,2 miljoen (prijspeil 2005).

Betalingen aan de industrie zijn gedaan in overeenstemming met de contracten voor «design and development» en «production investment/production». Een gering deel van de risicoreservering is tijdens deze rapportageperiode aangesproken voor de resterende betaling van omzetbelasting over de in Nederland geplaatste productiemiddelen. Daarnaast zal de risicoreservering waarschijnlijk worden aangesproken bij de verwerving van de trainingsmiddelen.

Risico's

De thans resterende, relevante projectrisico's zijn de tijdrisico's die samenhangen met de eventuele verdere vertraging van het kwalificatieprogramma, van de softwareontwikkeling van het NFH-missiesysteem, van de exploitatievoorbereiding en van de oplevering van de vluchtsimulator. In het beoogde overleg tussen de NAHEMO-landen en de industrie wordt getracht de gevolgen van de reeds opgelopen verträgenen bij de kwalificatie, de softwareontwikkeling en de exploitatievoorbereiding op te heffen en om verdere vertraging te voorkomen. Behalve het risico rondom de tijdige oplevering van de vluchtsimulator is de verwachting dat de overige risico's allemaal vóór de levering van de eerste NH90 aan Nederland, eind 2007, zijn opgelost. Over de tijdige oplevering van de vluchtsimulator zal pas in 2008 meer zekerheid ontstaan.

Overige ontwikkelingen

De internationale belangstelling voor de NH90-helikopter blijft nog steeds toenemen. Sinds de vorige jaarrapportage hebben Oman en Australië een bestelling geplaatst voor in totaal 32 TTH's met een optie op nog eens 34 stuks. In totaal zijn nu 104 NH90-helikopters verkocht aan landen buiten NAHEMO met opties voor nog eens 65 stuks. Voorts hebben Nieuw-Zeeland en Spanje inmiddels besloten hun helikopters te vervangen door NH90-helikopters. Ook België heeft belangstelling getoond voor de NH90.

Samenvatting

Omdat voor het kwalificatietraject meer tijd nodig is, zal de eerste Nederlandse helikopter later in 2007 worden opgeleverd dan aanvankelijk voorzien. Het is niet uitgesloten dat het uiteindelijk begin 2008 wordt. Er is wel goede vooruitgang geboekt met de ontwikkeling, de productievoorbereiding, en de productie. Ook is vooruitgang geboekt bij de exploitatievoorbereiding, maar deze blijft een punt van aandacht. De eerste serie-helikopters zijn inmiddels geproduceerd en worden ingezet voor kwalificatiebeproevingen. Waarschijnlijk kan de eerste TTH eind 2005 aan

Duitsland worden geleverd, waarna de volgende helikopters versneld kunnen worden afgeleverd.

De belangrijkste risico's van het project hangen samen met de eventuele verdere vertraging van het kwalificatieprogramma en van de oplevering van de vluchtsimulator. De verwachting is dat het eerste risico is opgelost voordat de eerste NH90 aan Nederland wordt geleverd.

In financieel opzicht voltrekt het project zich volgens planning. Voor de NH90-helikopter blijft de internationale belangstelling toenemen. Sinds de vorige jaarrapportage zijn orders geplaatst voor in totaal 32 helikopters.

Inmiddels is een offerte ontvangen voor de aanpassing van het NH90-productiecontract naar twaalf NFH's en acht MTTH's. Ik verwacht de resultaten van de voorbereiding van de contractaanpassing nog dit jaar aan de Kamer te kunnen aanbieden.

De Staatssecretaris van Defensie,
C. van der Knaap